

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XII, св. 7—10.

БЕОГРАД, 1962.

СА Д Р Ж А Ј

	Страна
1. М. Стевановић: Придевска служба трпног придева од глагола који немају тог облика	201—208
2. Голуб Добрашиновић: Неке језичко-стилске одлике Матавуљеве прозе	209—232
3. А. Пецо: Акценат именица женског рода типа <i>вда, кда</i>	233—245
4. Др Д. Барјактаревић: Слово <i>ј</i> у Србији пре Вука	246—251
5. Олга Банковић-Тодоровић: Белешке о језику и стилу Јакова Игњатовића у роману „Васа Респект“	252—269
6. Берислав М. Николић: Акценат изведених именица у српскохрватском језику	270—279
7. Језишке поуке	280—286
8. Регистар	287

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник дописник др МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

Штампа: Издавачка установа „Научно дело“, Београд, Вука Караџића бр. 5.

АКЦЕНАТ ИМЕНИЦА ЖЕНСКОГ РОДА ТИПА ВОДА, КОЗА

Акценатске промјене за које знају именице ж.р. типа *глава*, *вила* (в. Н. Ј. н. с., књ. XII, св. 1—2, стр. 12—24) својствене су и именицама типа *вода*, *коза*, а разлика између ових двају акценатских типова огледа се само у квантитету акцента (*глава*: *вода*). Као и код акценатског типа *глава*, *вила*, тако и код именица о којима ће овдје бити ријечи, у говорима штокавског дијалекта, а добрим дијелом и у граматицама књижевног језика нашег, немамо увијек онакав акценат какав налазимо код Даничића. Даничић, наиме, за њихов акценат каже ово:

а) Све оне имају у вокативу једнине стари акценат основног слога: *вѡдо*, *кѡзо*, *жѣно*, *гѡро*, *рѡсо*;

б) један број именица ове врсте има такав акценат и у акузативу једнине: *вѡјду*, *вѡду*, *гѡбду*, *гѡру*, *дѡску*, *дјѣцу*, *жѣљу*, *зѣмљу*, *зѡру*, *ѡглу*, *ѡгру*, *јѡгму*, *кѡсу* (код Решетара, Betonung... стр. 86. погрешно је дато и *кѡзу* као Дан. примјер, а на стр. 89. Р. наводи *кѡзу* и *кѡзе*), *лѡзу*, *мѡглу*, *мѣђу*, *њѣму*, *мѣшлу*, *рђу*, *рѡсу*, *смѡлу*, *сѡху*, *чѡху*;

с) све оне именице које у акузативу једнине мијењају природу акцента, то исто чине и у ном. множине, а поред њих сизазни акценат у том облику имају још и: *бѡхе*, *змѣје*, *мѡхе*, *ѡвѣше*, *снѡхе*, *сѡзе*, *чѣле*, које иначе у акузативу једнине не мијењају акценат;

д) стари акценат почетног слога у дативу једнине имају само три именице: *вѡди*, *дјѣци*, *зѣмљи*, а „остале је тешко чути у овом падежу“ (Српски акценти, стр. 6).

Како видимо, Даничић је и овдје, као и код именица типа *глава*, *вила*, био најнесигурнији у одређивању акцента датива

Т. Маретић, који је продужио рад на обради Рјечника послѣ Бѡдманија (од *maslinski* до *pršutina*), мало се држао онога што је речено у Граматици његовог учитеља. Тако, рецимо, он за именицу *йчела* каже да има акцентат као *муха*, тј. акцентат се у једнини не мијења ни у једном облику осим вокатива, а за именицу *мѡйла* каже да мијења акцентат само у вокативу и акузативу једнине и ном. множине. Од осталих именица које Бѡдмани акцентатски једначи са Дан. примјерима *вода*, *земља*, а које је обрадио Маретић, једино се за именице *међа* и *нога* дају облици датива са " акцентом: *мѡђи, нѡзи*.

Остали обрађивачи овога рјечника, који су наставили рад послѣ Маретића, са краткосилазним акцентом у дативу једнине наводе само: *смѡли*; код *роса* налазимо *рѡсу*, а код *суза*, ном. мн. *сузе* с напоменом да та именица на великом подручју штокавске територије има у свим облицима " акцентат (према RJAZU, дакле, припада типу *кѡћа*).

Ја сам се мало више задржао на примјерима из RJAZU само зато да бих указао како ни код једног аутора на два различита мјеста не налазимо исто мишљење о акценту датива једнине ових именица. Јединственог мишљења о акценту овога облика не налазимо ни другдје. То ће се видјети из онога што слиједи.

А. Павић наводи само двије именице које у дативу мијењају природу акценту. То су *вода* и *дјеца*. За именице: *чоха*, *глоба*, *гора*, *коса*, *лоза*, *међа*, *рђа*, *роса*, *смола*, *соха*, *жеља* такву промјену констатује само у акуз. и вок. једнине и ном. множине. Код именица: *буха*, *муха*, *нога*, *йчела*, *снаха*, *суза*, *змија* за такву промјену знају само облици ном., акуз. и вокатива множине (А. Павић: Студије о хрватском акценту, Раd, књ. 59, стр. 12).

У граматици српскохрватског језика чији су аутори И. Брабец, М. Храсте и Ср. Живковић, са силазним акцентом у дативу једнине наводе се ови примјери: *дѡски*, *дѡци*, *вѡди*, *зѡмљи*. У поређењу са Даничићем ново је *дѡски*, али се ту и за наведене примјере каже да и они, због обличке једнакости датива и локатива, све више усвајају акцентат локатива једнине. Отуда и у дативу: *вѡди*, *зѡмљи*, *дѡски*. Што се тиче акцента акузатива једнине и ном. мн., аутори ове граматике заступају мишљење по ком имамо однос: *вѡду* : *вѡде* (стр. 57).

У граматичи проф. Стевановића не наводи се ни један примјер за датив једнине са краткосилазним акцентом. За акузатив једнине са старим акцентом на почетном слогу дају се ове потврде: *вдду, гдру, даску, дѣцу, зѣмљу, здру, љглу, љгру, кдсу, мѣђу, мѣйлу, рђу, рдсу, смдлу, сдху, чдху*, а ту се даје и неколико потврда са силазним акцентом у ном. мн. (стр. 156).

У правопису А. Белића дати су скоро сви Даничићеве примјери са " акцентом у акузативу једнине и номинативу множине. Од Даничићевих примјера са таквим акцентом у дативу једнине наводе се само два примјера: *дѣци - дјѣци* и *зѣмљи*. За именицу *даска* дају се равноправни акценти: *дасци - дѣсци*, а код *нога* има *ндзи (ндзи)*. Од осталих именица овога типа не наводи се облик датива једнине, што значи да се акценат тога облика, по мишљењу аутора, не разликује од акцената номинатива једнине.

У новом правопису српскохрв. књижевног језика потпуно је слагање са Даничићем кад је у питању акценат акузатива једнине и номинатива множине (ако се изузме примјер *ичѣле* и *ичѣле* према Даничићевом *(й)чѣле*). Акценат датива једнине именица овога типа знатно се разликује од Даничића. У Правопису, наиме, само са силазним акцентом налазимо тај облик од именице *деца*: *дјеца: дѣци - дјѣци*, али има неколико других именица које у дативу могу имати и тај акценат и акценат ном. јед. То су: *вдди* и *вдди*, *зѣмљи* и *зѣмљи*, *мѣђи* и *мѣђи*, *рђи* и *рђи*, *сдхи* и *сдхи*, *чдхи* и *чдхи*. Од *даска* у дативу је само *дасци*, а такав акценат има датив једнине и од именица: *буха, муха, снаха*.

II

Мада се потврде из дијалектолошких радова наводе заједно са оним које су добијене анкетом, овдје ћемо посебно указати на мишљење Решетара и Ружичића о акценту ових именица. Оба ова наша дијалектолога сматрају да све оне именице које у акузативу једнине имају силазни акценат, тај акценат имају и у дативу једнине (Betonung, 88; СДЗБ. III, 136). Другим ријечима, они обликују оно што је знатно раније констатовао Будмани у својој граматичи и на тај начин обједињују Даничићеве групе *b* и *d*. Али овдје треба примјетити и то да Решетар не даје довољно потврда за ово своје мишљење. Он, наиме, наводи из Дубров-

ника поред она три Даничићева примјера са "акцентом у дативу једине још само: *ндзи, лдзи и кдзи*, иако његова група *с* обухвата још именице: *гора, међа, роса, суза, зора, бедра, оса, чела* — које Будмани једначи са Даничићевим примјерима типа *вода* и *земља*, — а за које Решетар каже да мијењају акценат само у акузативу једине и номинативу множине (али не и у дативу једине). Ружићић је ту досљеднији. Он поред Даничићевих и Решетаревих примјера (код Решетаревих примјера омашком је наведено *чдји* мј. *лдзи*) за овај акценатски тип наводи и: *здри, гдри, мдйли, йгли, мдгли, кдси, рдси, сндй, смдли, мдђи* — и самим тим потврђује да у пљеваљском говору не постоји потреба за давањем посебних акценатских типова које је Даничић навео под *b* и *d*. И проф. Ившић истиче да се „*imenicama... kojima se akcenat mijenja u ak. sing. mijenja akcenat i u dat. sing.*“ (Rad 197, стр. 23). Има потврда и из других говора (нпр. код Московљевића за поцерски, стр. 3), а то ће показати и примјери који се ниже наводе, да често акузатив и датив имају исти акценат, али то још не значи да такво стање налазимо у већини шток. говора и да то треба узети за норму књижевне акцентуације.

III

Одступања на која наилазимо у народним говорима у акцентуацији ових именица у односу на Даничићев акценат двојаке су природе, и то: а) повећава се број именица које у појединим облицима имају стари акценат основног слога и б) многи примјери који код Даничића имају силазни акценат данас знају и за акценат номинатива једине.

Све примјере којима располажемо навешћемо по облицима истичући и мјесто из кога имамо потврду за такав акценат¹.

а) Датив једине

Већ је речено да и код граматичара и код дијалектолога налазимо знатно више потврда за силазни акценат у овом облику

¹ Библиографију радова из којих наводим примјере в. у чланку о акценту именица *глава, вила* (Н. Ј. н. с., књ. XII, стр. 15); добрим дијелом сви примјери који се оvdје дају добијени су од истих особа као и они у претходном чланку; ако се, пак, ради о новом објекту, навешће се пуно име мјеста одакле је тај објекат.

него што је то констатовао Даничић. Ми ћемо овдје навести све те примјере, као и оне који имају акценат номинатива јединине, како би се на основу тих потврда могао донијети реалнији суд о распрострањању тих акцената на штокавском подручју.

Краткосилазни акценат у дативу јединине имамо у овим примјерима:

вѡди (сви анкетирани осим С. К. гдје је *вѡди*); *вајди* (Пива, Аран., Никш., Поцер.); *гѡри* (Пива, Аран., Никш., Пљ., Дрвар, одсада само Др., Уск.); *главњи* (у ном. *главња* Пива, Пљ.); *дѡски* (Поцер.); *дјѡци-дѡци* (сви анкетирани); *зѡмљи* (Б. Л., Уж., Бгд., Пива, Аран., Никш., Пљ., Лопаре — одсада само Лоп., Сански Мост — одсада само С. М., Поцер., Др., Уск., Мачва); *зѡри* (Пива, Аран., Никш., Уск., Пљ., Лоп., Ваљ.); *жѡли* (Никш., Змиј., Лоп., Ваљ., И. Х., Уск.); *ѡгли* (Пљ., Лоп., Ваљ., Б. Л., Др.); *ѡгри* (Поцер.); *кѡси* (Б. Л., Уж., Бгд., Аран., Пљ., Лоп., Др., Уск.); *кѡзи* (Дбк.); *лѡзи* (Уж., Бгд., Аран., Лоп., Ваљ., Поцер., Дбк.); *мѡгли* (Пљ., Лоп., Поцер., Др.); *мѡли* (Бгд., Пива, Аран., Никш. — ту има и *мѡла*, Пљ., Змиј., Лоп., Босанска Крупа — одсада само Б. К., Поцер., Уск.); *мѡђи* (Пљ., Лоп.); *мѡхи* (Милас за мостарски, данас је ту само *мѡхи*); *нѡзи* (Поцер., Дбк., Пљ., Др.); *рѡси* (Пива, Аран., Никш., Пљ., Лоп., Уск.); *рѡји* (Никш., Ваљ., Поцер.); *смѡли* (Пљ.); *снѡхи* — са различитим фонетским варијантама (Пљ., Лоп., Ваљ., С. М., Б. К., Б. Л., Уск.; тако је и у посавском); *сѡхи* — са различитим фонетским варијантама (С. М., И. Х., Б. Л., Пљ., Аран.); *сѡзи* (Поцер.); *слѡзи* (Милас за мостарски, данас је тамо *слѡги-слѡзи*); *цѡсти* (Ц. Х., Милас за мостарски наводи у ном. *цѡста*, данас ова именица у том крају припада овом акценатском типу — Др.); *чѡхи-чѡи* (Пљ.)².

Потврде за акценат номинатива јединине у овом облику су:

вѡди (С. К.); *вајди-вајди* (Змиј., Лоп., Ваљ., Б. К., И. Х., Ц. Х., Уск.); *гѡри* (Змиј., Б. Л., Б. К., Лоп., Ваљ., С. М., Ц. Х.);

² Неке именице које код Дан. припадају овом акценатском типу у извјесном броју шток. говора имају у ном. јединине краткосилазни акценат и као такве припадају акценатском типу *кѡћа*. Такве су: *сѡза* (Пљ., Никш., Ц. Х., И. Х., Б. К., Б. Л.); *жѡља* (Пљ.); *рѡја* (Пљ.); *дѡска* (Пљ., Никш.); *ѡгра* (Пљ.); *сѡдија* (Пљ.); *јагла* (Никш.); *ѡгла* (Никш.); *мѡила* (Никш.); *бува* (Никш.); *глѡба* (Никш.). Ившић наводи из посавског: *смѡла*, *сѡја*, *змија*, *мѡја*, *мѡва*; а из Славоније: *сѡза*, *жѡља*. Исп. овакве примјере из Осринића и Прчања код Решетара, *Betonung*, стр. 90—92.

гѡдби (Уск., Ц. Х., И. Х. Б. Л.); *гѡдѡѣи* (Змиј., Б. К., И. Х., С. Х.); *зѣмѡи* (С. К., Змиј.); *зѡри* (С. М., Б. Л., Ц. Х., Др.); *жѣѡи* (С. М., Б. К., Др.); *ѡгли* (Змиј., С. М., Б. К., И. Х., Уск.); *ѡгри* (Б. Л., Ц. Х., И. Х., Уск.); *јѡгли* (Уск., Ц. Х.); *кѡси* (С. К., Змиј., С. М., Б. К.); *кѡ и* (Ц. Х., Б. Л., И. Х., Б. К., С. М., Др., Уск., Ваљ., С. К.); *лѡзи* (Б. Л., С. К., Змиј., С. М., Б. К., Др.); *мѡгли* (Ц. Х., Змиј., Ваљ., С. М., Б. К., Уск.); *мѡйѡи* (С. К., Уж., Ваљ., С. М.); *мѡѣи* (Ц. Х., Змиј., Ваљ., С. М., Уск., И. Х., Б. Л., Др.); *мѡѡи - мѡѡи* (Др., Ц. Х., Б. Л., И. Х., С. М., Ваљ., Змиј., С. К.); *нѡзи* (Б. Л., Уск., Сарајево (Шурмин), Ваљ., Змиј., С. М.); *рѡси* (Змиј., Ваљ., Др., С. М., Б. К., Ц. Х., Б. Л.); *рѡѣи* (Ц. Х., И. Х., Б. Л., Змиј., Уск., Лоп., С. М., Б. К., Др.); *смѡи* (Ц. Х., И. Х., Б. Л., Змиј., Лоп., Ваљ., С. М., Б. К., Др., Уск.); *снѡи-снѡи* (Змиј., И. Х., Др.); *сѡи-сѡи* (Уж., Ваљ., Змиј., Лоп., Б. К., Уск.); *сѡи-сѡи-сѡи* (Др., Уск., Милас за мостарски — данас је тамо само *сѡи*); *сѡи* (Уск., Ц. Х., И. Х., С. М., Ваљ., С. К.);

оба акцента могу се чути у примјерима:

води (Ваљ.); *земѡи* (Ваљ., Дбк., Ц. Х., И. Х.); *зори* (Б. К.); *жѣѡи* (Ц. Х.); *огли* (Ц. Х.); *коси* (Ваљ., Ц. Х., И. Х.); *лози* (Ц. Х., И. Х., Ваљ.); *мѡйѡи* (Ц. Х., Др., Б. Л., И. Х.); *мѡѣи* (Б. К.); *нози* (Ц. Х., И. Х.); *роси* (И. Х.).

Кад упоредимо све ове примјере, долазимо до закључка да од именица: *вода*, *дјеца*, *земља*, *зора*, *жѣља*, *коса*, *лоза*, *мѡйѡи* још увијек преовлађује у овом облику стари акценат почетног слога, а то се разликује од онога што налазимо у новом правопису нашега језика. Ако се за норму књижевне акцентуације узима распрострањеност појединих акцената, онда за књижевни акценат од горњих именица треба узети у дативу једине силазни акценат; за остале именице овога акценатског типа, осим: *фајѡа*, *даска*, *иѡа коза*, *мѡѡа*, *рѡѡа*, *смола*, *слѡга*, *цесѡа* које најчешће имају у овом облику акценат номинатива једине, могу се још увијек и у књижевном језику толерисати оба акцента, јер такво стање преовлађује у народним говорима штокавског дијалекта.

Мишљења аутора загребачке граматике да је синкретизам облика датива и локатива једине довео и до синкретизма акцената ових облика не мора бити једини подстрек за губљење старог акцената основног слога у дативу једине. Ми имамо и таквих случајева гдје акценат локатива једине уступа мјесто акценту

датива јединине — исп. примјере типа: *граду-граду* који данас у многим говорима имају само један акценат, и то онај датива јединине *-граду*; због тога, ја не мислим да је у оваквим случајевима пресудну улогу имао синкретизам облика. Напротив, мора се претпоставити да управо због обличког синкретизма датива и локатива још увијек наилазимо на посебне акценте ових облика. Друкчије речено, може се претпоставити да се силазни акценат у дативу јединине још очувао у појединим примјерима управо због тога што постоји исти облик и за један други падеж и да се ту акценат јавља као семантичко-диференцијални знак (*вѣди : вѣди*). Што се, пак, тиче узрока који су довели до изједначења акцената у овим облицима, вјероватније је претпоставити да је ту до елиминисања акценатских опозиција у дативу и локативу, а и у другим облицима, довела општа тежња да се већи број падежних облика акценатски изједначи. И код именица овога типа, као и код оних типа *глава*, *вила*, облици који се рјеђе употребљавају, а својим примарним акцентом одступају од облика који су у свакодневној употреби, акценатски су се изједначили са тим облицима и на тај начин се елиминисала или свела на минимум акценатска разлика појединих облика у ријечи (остаје још вокатив јединине и множине са силазним акцентом).

Наравно, и овдје остају по страни прилошки и устаљени изрази уз предлоге, а то због тога што се облици у таквим изразима налазе ван система промјене и као такви не могу ни бити захваћени акценатским иновацијама којима су изложени ти исти облици у другим положајима у реченици.

б) Акузатив јединине

Даничић је навео више потврда за стари акценат на основном слогу за овај облик. У овоме се с Даничићем слажу и граматике савременог књижевног језика. У народним говорима, међутим, данас има и одступања. Поред Даничићева акцента и ту се јавља акценат номинатива јединине.

Искључиво Даничићев акценат у овом облику код свих анкетираних имамо у примјерима:

вѣду, гѣру, дјѣцу-дѣцу, зѣмљу, зѣру, жѣљу, кѣсу, лѣзу, мѣшљу, нѣгу.

Од других именица поред таквог акцента у појединим мјестима овај облик зна и за акценат номинатива јединине. Тако имамо:

фајду-вајду (Уж., Пива, Аран.); *фајду-вајду* (Ц. Х., И. Х., Ваљ., Бгд., Пљ., Змиј., Б. Л., Лоп., Уск., Б. К., Поцер.); *гдбу* (Бгд., Аран.); *гдбу* (Ц. Х., И. Х., С. К., Уж., Ваљ., Змиј., Лоп., С. М., Б. К., Поцер., Др., Уск.); *даску* (сви осим Уж. и Др.); *иглу* (сви осим Уж., Др., Уск.); *игру* (С. К., Ваљ., Бгд., Аран., Змиј., Лоп., Поцер., Уск.); *игру* (И. Х., Уж., Б. К., Др.); *јдгму* (Бгд., Аран., Уск.); *ја му* (Уж., Ваљ., Змиј., Лоп., С. М., Б. Л., Поцер., Др.); *кдзу* (Дбк.); *кдзу* (сви остали); *маглу* (Срем, Мачва, Уж., Бгд., Аран., Пљ., Ваљ., С. М., Поцер., Др., Уск.); *маглу* (И. Х., Ваљ., Змиј., Лоп., Б. Л.); *међу* (Уж., Бгд., Аран., Пљ., Змиј., Лоп. С. М., Б. К., Поцер., Дбк., Б. Л., Др., Уск.); *међу* (И. Х., Ц. Х., Ваљ.); *мељу* (Поцер.); *дсу* (Дбк., Поцер.); *дсу* (Б. Л.); *рђу* (Бгд., Пива, Аран., Змиј., С. М., Поцер., Уск., Мачва); *рђу* (Ц. Х., И. Х., С. К., Уж., Ваљ., Пива, Лоп., Б. К., Др.); *рдсу* (Уж., Ваљ., Бгд., Аран., Пива, Пљ., Срем, Мачва, Змиј., Лоп., Б. К., Дбк., И. Х., Др., Уск.); *рдсу* (Б. Л.); *смдлу* (Уж., Бгд., Пљ.); *смдлу* (И. Х., Ц. Х., Ваљ., Змиј., Лоп., С. М., Б. К., Поцер., Др., Уск.); *снау* (Змиј.); *снау* (Др.); *сдху* — са различитим фонетским варијантама (Ц. Х., И. Х., Уж., Бгд., Аран., Пљ., Змиј., Лоп., С. М., Б. К., Др., Уск.); *сдху* (Ваљ.); *сџу* (Дбк., Др.; у номинативу је *сџа*); *чдху* — са различитим фонетским варијантама (Уж., Бгд., Аран., Пљ., Змиј., Ваљ., С. М.); *чдху* (Б. К., Поцер., Б. Л., Др., Уск.); *чџлу* (Дбк., И. Х., Б. Л.); *чџлу* (Др., Уск.).

У истом мјесту јављају се оба акцента у примјерима: *игру* (Ц. Х.); *јагму* (Ц. Х., И. Х.); *козу* (И. Х.); *маглу* (С. К., Ваљ., Ц. Х., И. Х.); *осу* (Ц. Х., И. Х.); *челу* (Ц. Х.)³.

На основу наведених примјера може се закључити да Дан. акценат поред већ наведених оних десет именица (*воду*, *гору*...) још увијек преовлађује на цитокавском терену и у примјерима: *даску*, *игру*, *иглу*, *маглу*, *међу*, *росу*, *соху*, *чоху*. Од именица: *фајда*, *јагма*, *смола*, *коза*, чешће се јавља у овом облику акценат номинатива једнине.

Прилошки и устаљени изрази уз предлоге и овдје чине изузетак, и тамо се још увијек чува примарни акценат овога облика.

³ Ившић наводи из посавског: *чџлу* (Магића Мала) поред обичнијег (*и*) *чџлу*; а ту има и: *гдбу*, *лџлу*, *слџбсу* (: *џ слџбсу*), али и: *у слџбсу*, *смдлу*, *снају* и *снау*, *сиџзу* поред *сиџзу*, *шџбсу* као и *главњу*, *рџу*, поред *рџу* (Rad 197, стр. 23—24).

Примјери типа: *на воду, у гору, крџ маглу, на даску* још се чују не само у говорима гдје је преношење акцента на проклитику још увијек живо него и у оним говорима у којима је та појава данас скоро непозната; дакле и у тим говорима и сада постоји однос: *на воду, у гору: од браћа, из града.*

Као што је раније истакнуто, неки сматрају да све оне именице које у акузативу једнине мијењају акценат, то исто чине и у дативу једнине (Решетар, *Betonung*, 88; Ивић, Посавски, 23; Ружичић, Пљевља, 3). Мада се ово правило не може уопштити за све говоре штокавског дијалекта, а још мање за књижевни језик, изнесени материјал нам говори да та два облика често знају за исти акценат. Истина, то одмах треба истаћи, подударност акцента акузатива и датива једнине није тако изразита као што је то случај са акцентом акузатива једнине и номинатива множине.

Акценатску подударност у акузативу и дативу једнине имамо у овим примјерима:

вџду: вџди (све осим С. К. гдје је *вџди*); *фџду: фџди* (Пива, Аран., Никш. Дбк., Поцер.); *гџру: гџри* (Пива, Аран., Пљ., Никш., Дбк.); *гљвњу: гљвњи* (Пива, Пљ.); *гљбу: гљби* (Дбк., Никш., иако ту има и *гљба*); *дџску: дџци* (Поцер., Никш., ту има и *дџска*) *јглу: јгли* (Пљ., Поцер., Лоп., Ваљ., Никш., Ц. Х., ту има и *јгљу*); *јгру: јри* (Поцер.); *кџзу: кџзи* (Дбк.); *лџзу: лџзи* (Поцер., Ц. Х., али ту има и *лџзи*); *мџглу: мџгли* (Пљ., Поцер.); *мџју: мџји* (Пљ., Лоп., Б. К.); *мџилу: мџили* (Поцер.); *ндзи* (Ц. Х., Поцер., Никш., Пљ., Дбк.); *рџју: рџји* (Никш., Поцер.); *смџлу: смџли* (Пљ.); *сџху: сџхи* (Пљ., Б. Л., С. М. Аран., Ц. Х., ту и *сџхи*); *сџзу: сџзи* (Поцер.); *чџху: чџхи* (Пљ.).

Исти овакав однос, али са акцентом номинатива једнине имамо у примјерима:

фџјду: фџјди (Ц. Х., Пљ., Лоп., Ваљ., Б. К., И. Х., Змиј., Б. Л., Уск.); *гљбу: гљби* (Ц. Х., И. Х., Змиј., Лоп., С. М., Б. К., Б. Л., Поцер.); *јгру: јгри* (Ц. Х., И. Х., Б. Л.); *кџзу: кџзи* (С. К., Б. Л., И. Х., Б. К., С. М., Лоп., Змиј., Пљ.); *мџлу: мџли* (Ц. Х., И. Х., Ваљ., С. М., Змиј., Лоп., Б. Л.); *џсу - џсу: џси - џси* (Ц. Х., И. Х.); *рџсу - рџси* (Б. Л., Ц. Х.); *рџју: рџји* (Ц. Х., И. Х., Б. Л., Змиј., Лоп., С. М., Б. К.); *смџлу: смџли* (Ц. Х., И. Х., Змиј., Лоп., Ваљ., С. М., Б. К.).

Поред ове акценатске подударности између акузатива и датива има, и не мало, случајева гдје се ти облици акценатски разликују; исп.:

вајду: *вајди* (Поцер.); *зѡру*: *зѡри* (С. М., Б. Л., Ц. Х., Др.); *гѡру*: *гѡри* (Змиј., Б. Л., Б. К., Лоп., Ваљ., С. М., Ц. Х.); *кѡсу*: *кѡси* (С. К., Змиј., С. М., Б. К.); *лѡзу*: *лѡзи* (Б. Л., С. К., Змиј., С. М., Б. К., Др.); *мѡйлу*: *мѡйли* (Б. Л., С. К., Уж., Ваљ., С. М.); *мѡђу*: *мѡђи* (Змиј., Уск., Др., Б. Л., С. М.); *нѡгу*: *нѡзи* (Б. Л., Уск., Сарај., Ваљ., Змиј., С. М.); *жѡљу*: *жѡљи* (С. М., Б. К., Др.); *мѡглу*: *мѡгли* (Б. К., С. М., Уск., Ваљ.).

То све говори да не бисмо могли већ сада усвојити за акценатску норму књижевног језика једнакост акузатива и датива једине. У оба ова облика данас се јасно испољава тенденција да се и њихов акценат изједначи са акцентом осталих облика. Овај процес, процес акценатске нивелације, у неким говорима је скоро завршен; у другим говорима, боље рећи у већини говора штокавског дијалекта са четвороакценатском системом, тај процес је у току и креће се ка потпуном елиминисању примарних акцената, акцената силазне природе, из читаве парадигме именица ове врсте. (Наравно, изузетак чине облици вокатива једине и множине).

с) Номинатив множине

Акценатску колебљивост налазимо и у овом облику. Само Даничићев акценат код свих анкетираних налазимо у примјерима:

вѡде, гѡре, дѡске, зѡмље, зѡре, кѡсе, лѡзе, мѡйле, нѡге, мѡхе, чѡхе.

Остале именице се колебају, па имамо:

бѡхе — са различитим фонетским варијантама (Ц. Х., С. К., Уж., Ваљ., Бгд., Пива, Аран., Змиј., С. М., Б. Л.); *бѡхе* (Пљ., Др.); *фѡјде-вајде* (Ваљ., Бгд., Пива, Аран., Пљ., Поцер.); *фѡјде-вајде* (Лоп., Змиј., Б. К., Б. Л., Уск.); *гѡдбе* (Бгд.); *гѡдбе* (Ц. Х., И. Х., Уж., Ваљ., Змиј., Уск., Б. Л., Б. К., С. М., Др.); *жѡље* (Уж., Ваљ., Бгд., Аран., Поцер., Уск.); *жѡље* (С. К., Змиј., С. М., Б. К., Др.); *змије* (Ваљ., Бгд., Пива, Аран., Б. К.); *змије* (Уж., Пљ., Змиј., С. М., Б. Л., Др.); *ѡгле* (сви осим Уж., Др., Уск.); *ѡгре* (С. К., Ваљ., Бгд., Аран., Змиј., Уск., Поцер.); *ѡгре* (Ц. Х., И. Х., Уж., Б. К., Б. Л.); *јѡгме* (Бгд., Аран., И. Х.); *јѡгме* (Уж., Ваљ., Змиј., Б. К., Уск.); *кѡзе* (сви осим Дбк.); *мѡгле* (С. К., Бгд., Аран., Змиј., Уск.,

С. М., Б. К., Др.); *магле* (Ваљ., Б. К., Б. Л.); *међе* (Уж., Ваљ., Бгд., Змиј., Уск., С. М., Б. К., Др.); *међе* (Ц. Х., Б. Л., Ваљ.); *мухе-муве* (С. К., Уж., Бгд., Пива, Аран., Ц. Х., И. Х., Б. Л.); *мухе-муве* (Пљ., Змиј., С. М., Б. К., Др.); *дсе* (Дбк., Б. Л., Ц. Х.); *рђе* (Уж., Ваљ., Аран., Змиј., Поцер., Уск.); *рђе* (Ц. Х., И. Х., Бгд., С. М., Б. К., Др.); *смдле* (Уж., Ваљ., Бгд., Аран.); *смдле* (И. Х., Змиј., С. М., Б. К., Б. Л., Поцер., Уск., Ц. Х., Др.); *сндхе*—са различитим фонетским варијантама (Ц. Х., И. Х., Уск.); *снде* (Др.); *сдхе*—са различитим фонетским варијантама (Ц. Х., И. Х., Ваљ., Бгд., Аран., Б. К., Др., Уск.); *сдхе* (Уж., Змиј.); *чэле* (сви осим С. М., Др., Уск.);

Оба акцента могу се чути од: *бухе* (Б.К.); *фајде* (И. Х.); *глобе* (Аран., Поцер.); *жеље* (Ц. Х., И. Х.); *змије* (Ц. Х., И. Х.); *јагме* (Ц. Х.); *магле* (И. Х.); *међе* (Аран., И. Х.); *муве* (Ваљ.); *осе* (И. Х.), *рђе* (Пива).

Оне од ових именица које у акузативу јединице код свих анкетираних имају стари акценат основног слога, такав акценат имају и у овом облику. То су: *вода*, *гора*, *даска*, *земља*, *зора*, *коза*, *лоза*, *мејла*, *нога*. И од осталих именица ова два облика често имају исте акценте; уп.:

фајду : *фајде* (Пива, Аран.); *иглу* : *игле* (сви осим Др., Уж., Уск.); *међу* : *међе* (сви осим Ц. Х., И. Х., Ваљ.); *дсу* : *дсе* (Дбк.); *рђу* : *рђе* (Аран., Поцер., Уск., Змиј.); *сдху* : *сдхе* (Ц. Х., И. Х., Аран., Б. К., Др., Уск.).

У оба ова облика имамо само акценат номинатива јединице у примјерима:

фајду : *фајде* (Ц. Х., И. Х., Змиј., Б. Л., Уск.); *гдбу* : *гдбе* (Ц. Х., И. Х., Уж., Ваљ., Змиј., Лоп., Б. К.); *иглу* : *игле* (Уж., Др., Уск.); *кдзу* : *кдзе* (сви осим Дбк.); *међу* : *међе* (Ц. Х., Ваљ.); *рђу* : *рђе* (Ц. Х., И. Х., Б. К., Др.).

IV

Изнесен материјал упућује на закључак да су датив и акузатив јединице, као и номинатив и акузатив множине, од именица овога типа првобитно имали акценат на основном слогу. На такав закључак упућује и то што данас на различитим тачкама штокавске територије са четвороакценатском системом још увијек налазимо

потврда за стари акцентат почетног слога од многих именица овога типа (исп. примјере за датив на стр. 238, за акузатив на стр. 240—241).

Говори штокавског дијалекта са неразвијеном четвороакцентском системом мало нам могу помоћи при реконструкцији старијег стања, а то због тога што је акцентуација ових именица и у тим говорима претрпјела знатне измјене. Тако, рецимо, у Прчању Решетар констатује: *вѡда, чѡла, гѡра, лѡза* које и у дативу, акузативу једине и ном. мн. имају исти акцент. Именица, пак, *женѡ, козѡ, сесѡрѡ* имају такође акцент номинатива и у осталим облицима (Betonung, 90). У пиперском говору налазимо не само: *ѣђи, ѣђу, зѡри, зѡру, кѡзи, кѡзу, жѡни, жѡну* — што би могло упућивати на старије стање, него и *зѡмља, вѡда, гѡра, жѡна, кѡза*, што је, свакако, новија особина (М. Стевановић, СДЗБ. X, 119; в. и Бошковић-Малецки: Ехамен... стр. 7). И В. Томановић у акцентуацији села Лепетана констатује да именице овога типа које код Дан. имају у акузативу стари акцент на основном слогу, такав акцент имају и у номинативу једине; отуда тамо имамо према *вѡду* и *вѡда*, а према *жѡљу* — *жѡљѡ* (Библиотека Јужнословенског филолога, књ. 8, стр. 8). Ни чакавски говори не дају више материјала за расвјетљавање овога питања јер су и тамо извршена разна акцентатска уједначавања.

И од именица овога акцентатског типа, које означавају нешто живо, налазимо на стари акцент основног слога у акузативу једине (супротно Маретићевом мишљењу које прихвата и Ј. Вуковић, СДЗБ. X, 277). Московљевић наводи из поцерског *ѡсу*. Такав акцент ова именица у акузативу има и у говору Дубровника у ком се још јавља и *кѡзу*. Последње двије са таквим акцентом у акузативу могу се чути и у говорима ијекавске Херцеговине, а у неким говорима Босанске крајине чује се и *сиѡу*.

С обзиром на то да се у свим говорима из којих се наводе ове потврде акцентатска изједначавања данас врше у корист акцентата номинатива једине, има основа да се претпостави да је стари акцентат основног слога и код ових именица био некада распрострањенији и да се код њих нешто раније у том облику извршило акцентатско једначење са номинативом једине.

А. Пецо